

JUHÁSZ SÁNDOR

EGY PESTI ÍNYENC KÉPEI

ADALÉK A GLÜCK-GYŰJTEMÉNY NÉMETALFÖLDI FESTMÉNYEIHEZ

I„A vékonyra vágott káposztát két nappal előbb főzöd meg jó puhára, és csak azután rakasd bele – összefőzésre – a szükséges kellékeket, nevezetesen: vastag marhaszegyet, füstölt disznóhús zsírosabb részeit, nem feledkezd meg az oldalasok, csülkök, körmök, pirított füstölt szalonnák, ízesítőfűszerek, bors, paprika, babérlevél, kaporról sem.” A magyaros töltött káposzta elkészítésére ezt tanácsolta a gourmand-ok között is számon tartott Krúdy Gyula Glück Frigyesnek, a magyar vendéglátás emblematis alakjának egy lakásavató vacsora megrendeléséről szóló levelében 1901-ben. Majd így folytatja: „Drága Frigyesünk, nyomatékosan figyelmeztetek, amennyiben e híres eledelből a felsorolt kellékek bármelyike hiányoltatnék, leesik fejedről a gasztronómia babérkoszorúja, amellyel csak nem régen ékesített a Budapesti Vendéglős Ipartestület.”

I Glück Frigyes (1858–1931) a századfordulós Budapest egyik legjobb szállodájának, a Pannóniának volt a tulajdonosa, és híresen jó konyhát vezetett. Bizonyára nem okozott különösebb feladatot az író kedvére tenni az étel elkészítésekor. Vendéglátós család sarja volt, a fáma szerint már tízéves korában tanulni kezdte a szakmát nagybátyja keze alatt. A főreáliskola elvégzése után hat évig Svájcban és Németországban dolgozott, tapasztalatot szerzett a modern nyugati szállodaipar működéséről. Tanulmányúton járt Angliában, Olaszországban, Hollandiában, Amerikában, az ott látottakat igyekezett itthon hasznosítani. Stadler Károly vendéglőssel közösen írta meg az *Ínyesmesterség* könyvét, melyben – a hazai konyha tradíciói és alapanyagai ismertetése mellett – utat mutatott az akkor még németes pesti vendéglői étlap magyarosítására.

I Nagybátyja halála után, 1884-ben vette át a Pannónia vezetését, melyet pár évvel később teljesen átalakított. Ez volt az első pesti szálloda, ahol villany világított, a földszinti éttermet

és kávéházat pedig télen központi gőzfűtés tartotta melegen. Törzsvendégei közé tartozott az úri osztály és a művészvilág számos jeles alakja. Politikusok a képviselőházból, színészek a közeli Nemzeti Színházból, akiknek állandó asztaluk volt, sőt az éves szerződéseket eldöntő színészbörzét is ott tartották. Gyakran üldögélt a kerek márványasztal mellett Ady Endre vagy a gyorsan népszerűvé vált fiatal író, Bródy Sándor. Még hosszan sorolhatnánk a neveket, de a hely igazi „látványossága” a ruhái miatt Pepita bárónak nevezett Podmaniczky Frigyes volt, aki mindennap azonos időben indult el a Hattyú Szállodából, öregesen áttipegett a város főutcájának számító Kerepesi (ma Rákóczi) úton – ilyenkor az ott posztoló rendőr leállította a forgalmat –, és betért a Pannónia Szálló éttermébe. „A bárónak külön asztala volt a télikert jobb kéz felől eső sarkában. Kis asztal volt, de egyedül – mindig egyedül ebédelt – kényelmesen elfért mellette. Többnyire főzelékféléket kanalazott, csirkemelleket majszolt, édes tésztákat csemegezett. Az öreg pincér, aki kiszolgálta, oly fontoskodással járt körülötte, mintha az ő munkájától függne Magyarország legközelebbi sorsa. A rózsaszínű kopaszágú báró – akinek ez az egészséges kopaszága nagyban hasonlított a Ferenc Józsefhez – egykedvűen evett, lerázván magáról mindenféle kíváncsi pillantásokat, Selters-vizet töltögetett, és ebéd után csendesen elbóbiskolt, akár volt vásár Pesten, akár nem.”¹

Ilyen közegben teltek Glück Frigyes napjai, akinek munkásságát számos korabeli és jelenkori írás méltatta. Ezek hosszan sorolják fel azon szakmai és egyéb szervezeteket, melyeknek tagja volt, vagy adománnyal segítette azok munkáját. A művészeti életben is több tisztséget töltött be;² várospolitikus tevékenységei közül kiemelkedik a János-hegyi és a Látó-hegyi kilátó felépítése. Érdemei elismeréseként 1899-ben „a király Glück Frigyest, a Pannonia vendégfogadó tulajdonosát a közjótékonyosság és az ipar terén szerzett érdemeiért a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. A kitüntetés örömteljes meglepetést keltett a főváros egész társadalmában, azt hitte az ember, hogy már réges-rég megtörtént, mert Glück Frigyes a közelismerést, a nyilvános kitüntetést már régen kiérdemelte a legnagyobb mértékben. Hogy a vendéglős-ipar

[1] Krúdy Gyula: Podmaniczky Frigyes szakállja. In: *Régi pesti históriák*, 1924.

[2] Az Országos Képzőművészeti Társulat igazgatósági tagja, az Országos Magyar Iparművészeti Társulat, a Magyar Bibliophil Társaság, a Magyar Nemzeti Múzeum Barátainak Egyesülete, a Művészeti Múzeumok Barátainak Egyesülete, a Magyar Numizmatikai Társulat, az Országos Magyar Régészeti Társulat tagja, a Magyar Gyűjtők és Művészeti Művelők Egyesület választmányának tiszteletbeli tagja, a Szent-György Czéh alelnöke.

terén miféle érdemeket szerzett, talán a szakköröket illeti elsősorban. De a közjótékonyosság követetlenségénél tartozik s Glück Frigyes a közjótékonyosság terén egy maga több emlékezetesebb dolgot mivel, mint egész sereg hivalkodó egyesület. Nincs olyan humánus akció sem a közjótékonyhatóság közgyűlésén, sem a társadalom különböző rétegeiben, amelynek megindítása legalább részben Glück Frigyes nevéhez nem fűződne.”³

[3] Országos Hírlap, Bp. 1899. jan. 25.

¶ Tömérdek elkötelezettsége mellett jutott ideje és energiája egy jelentős műgyűjtemény létrehozására, mely három nagyobb egységre bontható: képzőművészeti anyagra, iparművészeti tárgyakra és könyvekre. Már az 1880-as években ötszáz kötetes gasztronómiai könyvtára volt az első emeleti könyvtárszobában, ahol a szálló vendégei is kedvükre lapozgathatták ezeket. Iparművészeti anyagának számos műtárgyát mutatták be budapesti kiállításokon.⁴ Ez irányú gyűjteményéről Meller Simon írt rövid ismertetőt a Magyar Iparművészet 1904/4. számában: „Gyűjteménye, egy-két középkori darabot nem számítva, a renaissancától napjainkig terjedő korszakot öleli fel. De e nagy időhatáron belül is rendkívül változatos; bútorok, ötvösmunkák, keramika és üvegipar, elefántcsont- és fafaragás, szövet és hímzés stb. gazdagon és kiváló példányokban van nála képviselve.”

[4] Többek között: A budapesti amateur gyűjtemények kiállítása, 1907 / Kispasztikai kiállítás, 1912 / Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum régi ezüstkiállítása, 1927 / Keleti művészeti kiállítás, 1929 / Régi egyházművészet országos kiállítása, 1930 / Erdély régi művészeti emlékeinek kiállítása, 1931.

¶ Kollekcója egyik legértékesebb része volt a több országból származó, 16–19. században készült 219 darabos evőeszköz-gyűjtemény, melyet az Iparművészeti Múzeumnak ajándékozott 1912-ben. Érdeklődése kiterjedt a keleti tárgyakra, és élete utolsó harmadában a római kori régiségekre is, mivel vidéki birtokán előkerültek a földből ilyen darabok. Jelentős volt festménygyűjteménye is, melyből több képet a szálloda tereiben helyezett el, más iparművészeti tárgyakkal együtt. Erre következtethetünk a *Vendéglősök Lapjában* 1911-ben megjelent cikk alapján, melynek szerzője Glück gyűjtői tevékenységéről a következőt írja: „A művészi becsű képeknek nemcsak egyszerű vásárlója, hanem maga is művészi érzékű és tehetségű gyűjtője. Utazik, kutat itthon és külföldön, hogy felfedezzen egy-egy régi becses festményt, s hogy újabb remekművekkel gazdagítsa arany- ezüst- és porcellángyűjteményét.

Képtárában ott található a magyar és régi olasz mesterek műalkotásai mellett különösen a németalföldi festők remekei.”⁵

[5] Vendégfősök Lapja, 1911. szept. 12.

¶ Hogy milyen remekekre utal a szerző (az általa hibásan említett néhány festőn túl), arra az 1919-es Tanácsköztársaság kiállításáig várnia kellett annak, aki nem volt bejáratos Glück privát lakosztályába. A proletárkormány első rendelkezései közé tartozott a muzeális értékű műtárgyak köztulajdonba vétele. Pogány Kálmán vezetésével művészettörténészek járták a várost, és magántulajdonú alkotásokat foglaltak le a gyűjtők lakásán. Az ezekről fennmaradt dokumentumok szerint Glücktól 55 festményt és kisplasztikát szállítottak el, valamint elkoboztak még 18 festményt, melyet a gyűjtő megőrzésre adott át a Szépművészeti Múzeumnak 1918 novemberében.⁶ Az államosítási akció során begyűjtött több ezer műtárgy színe-javából rendezték meg a köztulajdonba vett műkincsek kiállítását a Múcsarnokban, 1919 júniusában. A katalógus⁷ hét-száz körüli tételéből harminchat szerepel Glück neve alatt. A művek azonosítását nehezíti, hogy a kiadvány csak szűkszavúan, illusztráció nélkül ismerteti az alkotásokat, melyekből számos teljesen más mester neve alatt szerepel a foglalási jegyzőkönyvben vagy más korabeli publikációban. Arról nem is szólva, hogy egy adott alkotást esetleg egy másik művésznek tulajdonít napjaink szakirodalma. A Glück birtokában lévő festményekről pontosabb tájékoztatást kaphatunk az osztrák Ludwig Baldasstól, aki illusztrációk kíséretében számolt be a gyűjtő számos képéről az *Ars Una* lapjain 1924-ben.⁸ Ennek és néhány régebbi kiállítási katalógusnak köszönhetően méret és reprodukció köthető a '19-es tárlaton szerepelt Glück-tulajdonú műtárgyak csaknem feléhez. A gyűjtő halála után kollekciója szép lassan szétszóródott, jutott belőle hazai múzeumoknak és magánembereknek, és bőven az országhatáron túlra is.

[6] Szépművészeti Múzeum, Irattár, MTB 52b; MTB 47.

[7] A köztulajdonba vett műkincsek első kiállítása. Múcsarnok, Bp. 1919. Kat.

[8] Ludwig Baldass: Glück Frigyes képgyűjteménye. *Ars Una* I. 1924. V–VI. 8–9. sz. 291–308.

¶ A jelenleg elérhető adatok alapján is megállapítható, hogy festménygyűjteménye gerincét a németalföldi mesterek munkái képezték. Az alábbiakban ezeket próbáljuk számba venni, de csak reprodukcióból ismert műveket említünk, melyek leginkább az *Ars Una* és a Múcsarnokban rendezett belga kiállítás

Hans Bol: **Krisztus a kereszten**
Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria

1927-es katalógusában⁹ található. Az ettől eltérő forrást külön jelezzük, valamint ha a művet bemutatták a köztulajdonba vett műkincsek kiállításán. A felsorolásban szereplő alkotók meghatározása nem minden esetben lehet helytálló.

[9] A régi és mai belga művészet kiállításának tárgymutatója. Múcsarnok, Bp. 1927. Kat.

1. Hendrick van Balen: *Tájkép*
Olaj, vörösréz lemez, 44,5 × 59,5 cm
A kép a régi és mai belga művészet 1927-es kiállításának katalógusában van reprodukálva Glück neve alatt (No. 271) mint egy Rubens- és Balen-festmény, azzal a megjegyzéssel: „A Louvreban és az Ermitageban lévő kép kisméretű ismétlése.” A kompozíció valóban azonos Rubens *Tájkép szivárvánnyal* néven ismert művével, mégpedig az Ermitázsban őrzött verzióval, melynek készítését 1632 és 1635 közé teszi a múzeum. Az antwerpeni barokk festő Hendrick van Balen I. (1575–1632) gyakran használt alapnak rézlemez mitológiai és allegorikus témái számára, de a fenti évszámok nem valószínűsítik a személyéhez köthető másolatot. Ha ragaszkodunk a névhez, akkor az azonos nevű ifjabbik Balen (1623–1661) már inkább elképzelhető. Az 1919-es foglalási jegyzőkönyv 29. sorszámánál „Balens *Mulatság a szabadban*” bejegyzés található, de ilyen megjelöléssel nem szerepel alkotás a kiállított művek katalógusában.
2. Hans Bol: *Krisztus a kereszten*
Gouache, pergamen fatáblára ragasztva, 233 × 160 mm
Szépművészeti Múzeum, Grafikai Gyűjtemény, ltsz.: K.57.20
3. Dél-németalföldi festő: *A Fájdalmas Krisztus a Passió eszközeivel*
Olaj, tölgyfa, 32,3 × 24,4 cm
Szépművészeti Múzeum, Régi Képtár, ltsz.: 9027
Az 1530 körüli festmény Petrovics Elek hagyatékából került a múzeumba 1945-ben. Baldass német festő alkotásának tartotta, a belga művészet 1927-es múcsarnoki kiállításán Aelbrecht Bouts munkájaként szerepelt *Vir Dolorum* címen (kat. 240).

Dél-németalföldi festő: A Fájdalmas Krisztus a Passió eszközeivel
Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria

4. Hendrik de Fromantiou: *Leölt fogoly madár*
Olaj, rézlemez, 47,2 × 38,2 cm
Szépművészeti Múzeum, Régi Képtár, ltsz.: 9835
Köztulajdonba vett műkincsek kiállítása, kat. II/46. (mint Willem van Aelst)
Postatakarékpénztár, LXXXXII aukciója 1937. 4. (mint van Aelst mű Glück Frigyes gyűjteményéből).

5. Aert van Gelder: *Fiú mellképe (Az ifjú Dávid)*
Olaj, vászon, 57 × 47 cm
Magyar magántulajdon (Forster-védettségi szám: 66 031)
Köztulajdonba vett műkincsek kiállítása, kat. II/18
A festményt a Kieselbach Galéria árverezte 2003-ban (24. aukció, 204. tétel).

6. Jan van Goyen utáni másolat: *A Spaarne folyó téli látképe Haarlemnél, 1630 körül*
Olaj, fa, 37,5 × 49,5 cm
A Jan van Goyen oeuvre-katalógusát összeállító Hans-Ulrich Beck (Amsterdam, 1973) másolatként határozza meg a köztulajdonba vett műkincsek kiállításán *Korcsolyapálya* címen bemutatott és a mester körének tulajdonított képet (kat. II/30) Glück egykori gyűjteményéből. A másolás ténye teljesen nyilvánvaló, mivel az eredeti kompozíció fordítottját látjuk. Ez általában akkor fordul elő, ha a közvetítő egy metszet, mely a technikából eredően fordítja meg a másolandó alkotást. A képet Arthur Kay anyagából árverezték Londonban 1901-ben, és valamikor ezután került Glück tulajdonába. A gyűjtő halála után a kép egy berlini műkereskedő kínálatában bukkant fel, majd londoni kitérőt követően Detroitba került, előbb a Fleischman, majd a Wilkinson családba, ezt utóbbi ajándékozta a város múzeumának 1960-ban. A Detroit Institute of Art 1996 októberében eladta a festményt a Sotheby's New York-i aukcióján.¹⁰ Jelenlegi tulajdonosa és őrzési helye ismeretlen.

[10] Sotheby's:
Old Master
Paintings, New York,
1996. okt. 3. Lot 1.

Hendrik de Fromantiou: *Leölt fogoly madár*
Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria

7. Jan van Goyen: *Arnhem látképe északnyugatról*
Olaj, fa, 35 × 61,5 cm
Köztulajdonba vett műkincsek kiállítása, kat. II/29
Beck megjegyzése szerint a kép 1887-től volt Glück tulajdonában. Valószínűleg a hagyatékából került külföldre, 1962 nyarán J. R. Bier műkereskedő anyagából állították ki a hollandiai Haarlemben.
8. Jan van Goyen: *Falusi tájkép*, 1626
Olaj, tölgyfa, 32 × 59 cm. Jelezve: IVGOIEN 1626
Stedelijk Museum De Lakenhal, Leiden, ltsz.: S 860
Köztulajdonba vett műkincsek kiállítása, kat. II/26
A festmény Hollandiából jutott Glück gyűjteményébe 1908 környékén, és oda is került vissza. A leideni múzeum 1950-ben vásárolta meg a képet P. de Boer amszterdami kereskedőtől.
9. Adrian Isenbrant: *Trónoló Madonna* (töredék)
Olaj, tölgyfa, 21 × 12 cm
„A festményt jobb oldalán megcsonkították” – írja Baldass. Ez rögtön nyilvánvalóvá válik, ha egy pillantást vetünk az analógiának tekinthető Isenbrant-képre, melyet a Sotheby's tavaly árverezett Londonban.¹¹ Ez a kompozíció típus három zenélő angyalkára épül, ahogy a mester San Diego városának múzeumában található másik képén is látható – a Glück-féle változat jobb oldalán még felfedezhető egy furulya belógó vége. Valószínűleg egy kisméretű házi oltár középső panelje lehetett. Isenbrant vagy műhelye nem variálta túl a háttérben látható fantázia szülte tájat sem, a bal oldali épületcsoport és előtte lévő szökőkút szinte teljesen egyező a két festményen.
10. Derk Jan van der (Laen) Laan: *A kútnál*
Olaj, vászon, 57,5 × 47 cm
Szépművészeti Múzeum, Régi Képtár, ltsz.: 6560
Köztulajdonba vett műkincsek, kat. II/55
Glück Frigyesné és ifj. Pelzmann Ferencné ajándéka a múzeumnak 1933-ban.¹²

[11] Sotheby's:
Old Masters Evening
Sale, London,
2018. dec. 5. Lot. 2.

[12] Petrovics Elek
(szerk.):
Az Országos Magyar
Szépművészeti
Múzeum Évkönyvei 7.
1931–1934. Bp. 1935.

11. Jan van Noordt: *Cimon és Iphigeneia*

Olaj, vászon, 94 × 122 cm

Felirat a vakkereten: „Adam van Noort / maître de Rubens
(Rubens mestere)”

Musée d'art Thomas-Henry, Cherbourg, ltsz.: 986.1

A Boccaccio *Dekameron*jából származó jelenetet Baldass ismertetője Gerbrand van Eeckhout jelzett festményeként reprodukálja, melyet Térey Gábor egy 1919-ben megjelent tanulmányában a művész 1665 körüli késői munkájának gondolt. A képet a fenti festő alkotásaként árverezték az Ernst Múzeumban Gróf Vajai Vay Péter tulajdonából 1918-ban,^[13] melyet Glück Frigyes vásárolt meg. A Tanácsköztársaság idején lefoglalták a gyűjtőtől, de nem állították ki. Glück hagyatékából külföldre került, több aukción megfordult, eleinte Eeckhout, majd később Noordt neve alatt, és így is jutott a francia múzeumba 1986-ban. A festő műveivel foglalkozó David de Witt szerint legalább nyolcvan évig hamis szignatúra volt a képen, és bal oldalát átfestés takarta. Ennek eltávolítása után nyílt ki teljesen az égbolt, tűnt elő a szárnyaló Cupido és egy oszloptöredék alsó része, melynek a nőalakok támaszkodnak.

[13] Az Ernst-Múzeum Aukciói, IV-V. 1918. ápr. 15, 122. t.

12. Barend van Orley: *Madonna*

Olaj, tölgyfa, 44 × 29 cm

Baldass már 1917-ben Orley 1520-ból származó festményként határozta meg a művet, és így szerepelt a belga tárlaton 1927-ben (kat. 216). Az 1919-es köztulajdonba vett műkincsek kiállításán viszont egy 16. századi antwerpeni mester képeként mutatták be *Madonna a gyermekkel* címen (kat. II/6). Baldass vélekedése helyes volt: egy kísértetiesen hasonló alkotást árvereztek Londonban 2015-ben Orley köre meghatározással.^[14] A falpra festett kép csak méretében (36,2 × 26,1 cm) és képkihívatóban (ezt a reprodukció is okozhatja) tér el Glück egykori tulajdonától – a Madonna feje körüli fénysugarak hiánya a restaurálás számlájára is írható. Analógiaként mindenképpen figyelmet érdemlő alkotás.

[14] Sotheby's: Old Master & British Paintings, London, 2015. ápr. 29. Lot 300.

13. Marinus van Reymerswaele stílusában: *Szent Jeromos a szobájában*, 16. század második negyede
Olaj, fa, 88,5 × 64 cm
Szépművészeti Múzeum, Régi Képtár, L.3.065
Köztulajdonba vett műkincsek kiállítása, kat. II/4
14. Jacob van Ruisdael: *Sziklás táj vízeséssel*
Olaj, vászon fára ragasztva, 66 × 52 cm
Hohenbuchau Collection, jelenleg kölcsönözve
Liechtensteinbe, a Hercegi Gyűjteménybe
Köztulajdonba vett műkincsek kiállítása, kat. III/39
15. Salomon van Ruysdael: *Beverwijk város látképe*
Olaj, fa, 75,2 × 65,7 cm. Jelezve: S. VRuysdael /1646
Museum of Fine Arts, Boston, ltsz.: 1982.396
Köztulajdonba vett műkincsek kiállítása, kat. III/37
A bostoni múzeum tájékoztatása szerint egy magyar nyelvű etikett töredéke található a festmény hátlapján „2... / ...mon van Ruysd ... / ...méret ... 75.6”, melyből nem lehet megállapítani, hogy kiállításra vagy tulajdonosra utal.
16. Juriaen van Streeck: *Csendélet*
Olaj, vászon, 78 × 64 cm
17. Sebastian Vrancx: *Szeptember*
Olaj, tölgyfa, 27 × 37 cm
Szépművészeti Múzeum, Régi Képtár, ltsz.: 6519
Glück Frigyesné és ifj. Pelzmann Ferencné ajándéka a múzeumnak 1932-ben.¹⁵
18. Pieter de Witte (Pietro Candido): *A pihenő Szent Család*
Olaj, fa, 110 × 75,5 cm
A festményt azért soroltuk ebbe a kategóriába, mivel az 1927-es belga kiállításon volt látható a Glück-gyűjteményből. A művész Bruges városában született ugyan, de ezen túl nem sok köze volt a flamand művészethez, mivel tanulmányait Itáliában kezdte, és ott is működött, majd Münchenbe tette át székhelyét.

[15] Lásd. 10. lj.

Fotó: Papp Tibor